

Hvordan påvirker barns deltakelse foreldremekling?

Barns deltakelse som mål og middel

Renee Thørnblad, Astrid Strand og Anita Salamonsen

Sammendrag

Barn deltar i økende grad i familievernkontorenes obligatoriske foreldremekling ved samlivsbrudd. Det er i dag en fagpolitisk målsetting i Norge at dette skal bli regelen snarere enn unntaket. På denne måten skal barns rett til å bli hørt innfris. I denne artikkelen undersøkes meklernes erfaringer fra meklingsprosesser der barn har deltatt. Spørsmålet som stilles er: Hva *gjør* barns deltakelse med meklingen? Oppmerksomheten er rettet mot betydningen av barns deltakelse for meklingsprosessen, aktørenes roller og meklingsens tema. Artikkelen bygger på kvalitative intervju med meklere med erfaring fra bruk av Barn i mekling-modellen (BIM). Intervjuene er analysert ved hjelp av kvalitativ innholdsanalyse. Resultatene viser at meklerne tillegger barns deltakelse stor betydning for ulike sider ved foreldremeklingen, så som meklernes faglige tilnærming, tematikk i meklingen og fokus på foreldreskap.

How does children's participation affect child custody mediation?

Children's participation as goals and means

Abstract

In Norway, family mediation is mandatory for all separating parents with children under the age of 16. It is a public policy that all children should have the opportunity to participate in mediation processes, and the number of children participating is currently increasing. In this way children's legal right to be heard is met. This article examines the mediators' experiences from mediation processes in which children have participated. The research question is: What does children's participation do to mediation? The results build on qualitative interviews with mediators with experience from using the Children in Mediation Model (BIM). Our attention is on the impact of children's participation in the mediation process, for the roles of the actors and the themes focused in mediation. The results show that the mediators see children's participation as important in different aspects of family mediation, such as the mediators' choice of professional approach, the themes addressed in mediation and the parents' focus on parenting after divorce.

Innledning

Barn betraktes i dag i økende grad som selvstendige rettssubjekter og medvirkende aktører og brukere. Myndighetenes mål er at barn skal gis og innta nye posisjoner i stadig flere offentlige kontekster. Barn involveres i økende grad i prosesser der det deles informasjon og tas beslutninger som påvirker deres livssituasjon. Foreldremekling ved samlivsbrudd er ett eksempel på en slik ny kontekst for barns deltakelse.

Mekling ved samlivsbrudd og skilsmisse er obligatorisk i Norge for alle med felles barn opptil 16 år. Familievernet har ansvar for gjennomføring av foreldremekling. Det juridiske utgangspunktet for involvering av barn i foreldremeklingsprosesser er deres rett til å uttale seg i saker som vedrører dem vesentlig (Lov om barn og foreldre § 31, Barnekonvensjonen artikkel 12 og Grunnloven § 104). Innenfor ulike fagområder og sektorer utvikles nå rutiner, modeller og metoder som skal sikre at denne rettigheten blir ivaretatt. På samfunnsnivå er barns økende deltakelse et *middel* som bidrar til oppfyllelse av velferdsstatens *mål* om likeverd, medborgerskap og medbestemmelse. Den sterke vektleggingen av barns posisjon som handlende aktører og selvstendige rettssubjekter inngår i en historisk kontekst der Norge har «ligget i tet» med lovgivning som skal ivareta barns velferd ved å beskytte og sikre barn en god oppvekst (Bergman m.fl. 2011: 412).

For de ulike offentlige virksomhetsområdene er det et mål i seg selv at lovens krav oppfylles ved at barn får mulighet til å uttale seg – og dermed involveres i ulike situasjoner og beslutningsprosesser. Hvilke framgangsmåter som egner seg best til å ivareta barn og deres rett til å uttale seg diskuteres innenfor ulike fagfelt. Omdreiningpunktet for diskusjonene er gjerne

hvordan barnets beste kan ivaretas når barnets rett til både deltakelse og beskyttelse skal sikres praktisk og etisk. Sentrale spørsmål som reises er: Hvilke kontekster er relevante og forsvarlige å involvere barn i? Hvilken informasjon skal gis til barn, av hvem, når og hvor? Hvordan skal barns innspill forstås og håndteres, og av hvem? Barns deltakelse i foreldremeklingsprosesser aktualiserer i stor grad slike spørsmål. Barn i mekling-modellen (BIM), som meklerne i vårt materiale anvender, er en av meklingsmodellene som søker å imøtekomme disse spørsmålene.

Barn har tradisjonelt i svært liten grad vært involvert i foreldremekling. De siste årenes skjerpede fokus mot barns lovregulerte rett til å bli hørt og utvikling av BIM-modellen, har bidratt til en tydelig økning i antall involverte barn: Barn ble hørt i 4 % av meklingene i 2011 (Ånanes m.fl. 2011), 7 % av alle meklingene i 2014, 8,4 % i 2015, 9,8 % i 2016 og 21,4 % i 2017. Det er i dag store variasjoner mellom meklingskontorene (7–57%) med hensyn til omfang av involvering av barn (Bufdir. 2015, 2016a, 2017, 2018).

Gjennom styringsdokumenter som nå stimulerer til, eller pålegger meklingsinstitusjonen økt involvering av barn (Bufdir 2016), endres rammene for meklingen. For meklingspraksisen innebærer involvering av barn en sammenkopling mellom meklingsens primære målsetting om inngåelse av avtaler mellom foreldre som ivaretar deres «barns beste» – og mekling som oppfyller retten barn har til å bli hørt. Barns egne ønsker om å delta i beslutningsprosesser om familieorganisering etter samlivsbrudd er relativt godt dokumentert i tidligere forskning (Berman 2018; Birnbaum og Saini 2012; Strandbu og Thørnblad 2015; Strandbu, Thørnblad og Handegård 2016). Synet på barn som er lagt til grunn i vår stu-

die er at barn er handlende subjekter i meklingskonteksten. Inspirert av Anne Solbergs arbeid (2001) spør vi ikke hva meklingen gjør med barn – men *hva barns deltakelse gjør med meklingen*. I Solbergs studie av barns situasjon på kriesentre anvendte hun et aktørperspektiv hvor hun snudde den vanlige problemstillingen fra: Hva gjør volden med barn? til: Hva gjør barna med situasjonen de lever i? Gjennom denne formuleringen markeres at barn er aktive sosiale aktører – ikke ensidig prisgitt voksnes handlinger og valg. Dette innebærer ikke at barn skal være ansvarlige, men at barn kan ha innflytelse på egen situasjon.

- *Hvilke framgangsmåter som egner seg best til å ivareta barn og deres rett til å uttale seg diskuteres innenfor ulike fagfelt.*

Denne distinksjonen kan knyttes til distinksjonen mellom *barneperspektiv* og *barns perspektiv* (Angel 2010; Halldén 2003). Med *barneperspektiv* menes at voksne har et fokus på barns interesser og tar hensyn til det voksne anser som bra for barn. I en meklingsammenheng vil *barneperspektivet* kunne ivaretas ved at foreldre setter seg i barnets sted, uttaler seg på barnets vegne – og slik inkluderer barnet indirekte. Med *barns perspektiv* menes at barnet inkluderes direkte og uttrykker egne synspunkter. I meklingslitteraturen omtales disse to perspektivene, når de praktiseres i mekling, som henholdsvis barne-fokusert mekling (*child focused mediation (CF)*) og barne-inkludert mekling (*child inclusive mediation (CI)*) (McIntosh m.fl. 2007).

Artikkelens mål og problemstilling

I denne artikkelen undersøker vi hvordan barn kan påvirke foreldremekling ved sin

deltakelse sett fra mekleres perspektiver, det være seg tematikk som bringes opp, stemningen og relasjonene i meklingen, men også de ulike aktørenes roller. Problemstillingen forutsetter en aktørforståelse der aktørene på ulike måter medvirker, blir påvirket og påvirker de sosiale sammenhengene de inngår i. Vi betrakter barn som deltakende aktører i sosialt konstruerte, kulturelt og historisk situerte barndommer i tråd med barndomssosiologiens forståelse (James m.fl. 1999; James og James 2004). BIM-modellen som meklingene i vårt materiale baserer seg på, kan kategoriseres som barne-inkludert mekling.

Barns beste og barns rett til å bli hørt i foreldremekling

Ivaretakelse av barnets beste er et grunnleggende prinsipp for foreldremekling om forhold som foreldreansvar, barnets bosted og samværsrett. Innholdet i begrepet «barnets beste» kan betraktes som fleksibelt i den forstand at vurderinger vil være kontekstuelle, kulturelt, historisk og geografisk situert (Haugli 2004). I en rettsdogmatisk analyse av om meklingsordningen i tilstrekkelig grad ivaretok barns rett til å bli hørt, heter det at barns rett til å bli hørt er blant de viktigste rettighetene i Barnekonvensjonen (Barlund 2015: 82–83). Retten å bli hørt og barns posisjon som rettssubjekt, gir barn mulighet til å ha aktiv innflytelse på beslutninger som angår dem selv. Ifølge Nylund (2019) skiller norsk lov ikke mellom representasjon av barnets beste og at barn blir hørt. Gjennom å rettighetsfeste barns rett til å bli hørt, fastslås en antakelse om at dette generelt er til barns beste. I gjennomføring av foreldremekling er det imidlertid det enkelte, individuelle barns beste som skal vurderes.

Barnets beste og høring av barn i mekling som mål og som middel

Høring av barn innen juridiske rammer, kan som hos Barlund (2015) betraktes som et mål i seg selv, eller som hos Haugen og Rantalaiho (2010) som et middel, for eksempel i meklerens arbeid med foreldrekonflikter. En bekymring som løftes frem av Haugen og Rantalaiho er knyttet til forståelsen av innholdet i begrepet «barnets beste». Som allerede nevnt over defineres barnets beste ofte av voksne i en «voksen» setting. Foreldrene seg imellom kan ha svært ulik forståelse av hva som er barnets beste, og foreldrenes fokus og perspektiv kan også være et annet enn barnets. Haugen (2007) finner blant annet at barns opplevelse av en skilsmisse og etableringen av nye familieformer kan variere fra foreldrenes. Barn kan dermed bringe inn andre temaer eller ha andre agendaer enn foreldre. Ifølge Nordhelle (2007) har foreldre i konflikt vansker med å skille egne behov og ønsker fra barnas behov. Haugen og Rantalaiho (2010: 8) mener at å involvere barn kan være «et godt middel for å flytte fokuset fra foreldrekonflikten til barnets situasjon, og at dette kan føre til bevegelse i positiv retning». Selv om mekleren kan oppleve det som utfordrende å legge til rette for høring av barn ved konflikter mellom foreldrene, legger Haugen og Rantalaiho (2010) vekt på den bevegelse involvering av barn i forbindelse med mekling kan føre til. Allerede i 1989 beskrev Bob Simpson at meklere erfarte at barn som deltok i beslutningsprosesser hadde ulike funksjoner som informasjonsmottakere, grensesettere for foreldre i åpen konflikt, og at barn bekreftet/avviste foreldrenes beslutninger og bidro til at foreldrene holdt fokus på resultat og ikke på konflikter. I vår studie har vi ønsket å se på hvordan meklere erfarer at barns involvering i foreldremeklingsprosesser utspiller seg i dagens meklingspraksis.

Teoretisk tilnærming: Obligatorisk foreldremekling som offentlig involvering i privatlivet

Obligatorisk mekling for foreldre som skiller seg, markerer velferdsstatens medansvar for barns velferd etter foreldrenes skilsmisse. Foreldremekling er å betrakte som mekling om foreldreskapet og familielivets organisering etter skilsmisse eller samlivsbrudd. Gjennom foreldremeklingen involverer det offentlige seg i forhold som vanligvis betraktes som private anliggender. Vi gjør bruk av Goffmans (1992) terminologi for å analysere meklingskonteksten, dens rammer og roller og hvordan barns deltakelse utspiller seg. Dette kan karakteriseres som en interaksjonistisk tilnærming fordi dette representerer et relasjonelt perspektiv der avgjørelser skapes i samhandling. Goffmans teatermetafor kan benyttes for å vise hvordan sosial samhandling foregår på arenaer eller «scener» der ulike rammer og roller gjør seg gjeldende.

- Vi plasserer oss dermed vitenskaps-teoretisk innenfor et konstruktivistisk-interaksjonistisk perspektiv.

Begrepsparet *backstage* og *frontstage* benyttes i denne sammenhengen for å illustrere forholdet – eller skillet – mellom sosial handling på offentlige arenaer og i privatlivet. Handlinger *backstage*, dvs. i det private, kan holdes skjult og er ikke ment å skulle eksponeres – til forskjell fra offentlige arenaer der handlinger vises fram eller synliggjøres for omverdenen. Utfra dette perspektivet mener vi at foreldremekling kan betraktes som en «frontstage» arena i den forstand at familievernet er en offentlig institusjon som forvalter lover og retningslinjer og der meklernes og foreldrenes roller er knyttet til gitte forskrifter for virk-

somheten. Dette definerer situasjonen og setter rammen (*the frame*) for samhandlingen i denne konteksten. Tematikken som løftes fram i meklingsprosesser tilhører imidlertid langt på vei privatlivets uformelle «backstage». Eksempler på backstage-tema som gjerne drøftes i forbindelse med meklingsprosesser, er relasjoner mellom barn og foreldre og andre familiemedlemmer, organisering av hverdagen, privatøkonomi og familietradisjoner. Når barn som nye aktører inntar en «scene», som her meklingsarenaen, vil dette kunne påvirke eller endre roller og samspillet mellom aktørene. I denne artikkelen undersøker vi blant annet hvordan disse endringene kan utspilles – sett fra meklernes perspektiv.

Utvalg og metodologi

Denne studien er basert på individuelle kvalitative intervju fra forskningsprosjektet Høring av barn i meklingsprosesser (HBIM) ved Regionalt kompetansesenter for barn og unge nord (RKBU nord), UiT Norges arktiske universitet. Intervju med 12 meklere ved fire familievernkontor i to regioner ble gjennomført i 2014. Utvalget består av meklere som har gjennomført meklingsprosesser etter meklingsmodellen Barn i meklingsprosesser (BIM). Familiene som deltok i disse meklingsprosessene er familier som takket ja til denne meklingsformen uten noen seleksjon, som for eksempel problembelastning, konfliktnivå, barnas alder eller meklingsstype (brudd og ekteskapsmekling). Omfanget av meklernes erfaringer med BIM-modellen varierte fra 4 til 32 meklingsprosesser. Samlet hadde de 12 meklere gjennomført 148 meklingsprosesser etter BIM-modellen. Meklernes yrkeserfaring fra meklingsprosesser strakk seg fra 2,5 til 20 år. De fleste intervjuede er psykologer, deretter sosionomer og barnevernspedagoger og en pedagog. Det ble gjort lydopptak av

intervjuene som deretter ble transkribert. Flertallet av meklere som deltok i intervjuene hadde selv valgt å benytte BIM-modellen. Dette indikerer at de i overveiende grad var positive til å involvere barn eller til å prøve ut modeller der barn deltar i meklingsprosessen. Erfaringer fra meklere med en mer kritisk holdning til barns deltakelse vil kunne gi andre framstillinger.

Intervjuene var åpne i den forstand at det ble stilt åpne spørsmål om meklernes erfaringer. Undersøkelsen var likevel semistrukturert, ved at det ble brukt en felles intervjuguide. Ved intervjuets slutt sjekket intervjuer at intervjuet hadde tatt for seg hovedtema og hjelpes spørsmål fra guiden (Kvale 1996). Hovedtema i intervjuene var: arbeidsprosess etter BIM-modellen, tematikk i meklingsprosessen, meklingsrollen, barns deltakelse, foreldres deltakelse og særlige utfordringer i foreldremekling.

Kvalitative intervju vektlegger deltakeres erfaring og mening, og brukes gjerne i eksplorative studier som denne studien. En kvalitativ metodologi ble valgt fordi vi utforsket en problemstilling som det finnes lite tilgjengelig kunnskap om fra tidligere. Vi forstår kvalitative forskningsintervju som interaksjonistiske og refleksive prosesser, som foregår i og påvirkes av sosiale og kulturelle kontekster. Vi plasserer oss dermed vitenskapsteoretisk innenfor et konstruktivistisk-interaksjonistisk perspektiv. Intervjumaterialet anses som sosialt konstruert, og basert på samhandlingen mellom forsker og deltaker (Denzin og Lincoln 2003; Kvale 1996; Järvinen og Mik-Meyer 2005). Mishler og Mishler (2009: 65) beskriver dette som at begge parter "*strive to arrive at meanings together that both can understand*".

I gjennomlesningene av intervjutekstene ble tematikk og meningsmønstre systematisert av hver medforfatter og deretter i diskusjon medforfatterne imellom. Sær-

trekk og meningsmønstre i intervjumaterialet trer fram som resultat av vår tolkning. I dette analysearbeidet har vi ikke kategorisert eller «navnsatt» mønster eller kategorier av erfaringer eller synspunkter, men presenterer særtrekk som framkom innenfor de ulike temaene i intervjuene. Dette kan beskrives som en empirinær presentasjon basert på innholdsanalyse. Hensikten er å frambringe meklernes erfaringer fra en relativt tidlig fase i ny praksisutvikling. Fokuset er rettet mot hvordan barns aktive deltakelse gjennom sin tilstedeværelse og ved selv å uttrykke sine ønsker og synspunkter, innvirker på meklingsprosessen. Dette innebærer at vi i analysearbeidet har hatt oppmerksomhet rettet mot hvordan mekleren vurderer barns deltakelse og barns påvirkning på meklingen. Gjennom tolkningen av meklernes erfaring ble det klart at deler av Erving Goffmans begrepsapparat var relevant for analysen av dette materialet. Tolkning- og analysearbeidet kan således ses som en induktiv-abduktiv prosess, det vil si veksling mellom det empiriske materialet og teoretiske begreper.

Meklingsmodellen Barn i mekling

Intervjumaterialet er som nevnt innhentet fra foreldremekling gjennomført etter Barn i mekling-modellen (BIM). BIM-modellen benyttes i forbindelse med bruddmeklinger og barnelovsmeklinger, og har til hensikt å sikre at barn blir hørt i forbindelse med mekling. Det legges vekt på at barnets perspektiv skal inngå i foreldremeklingen. På samme tid markeres skillet mellom barn og foreldres ansvarsforhold ved at barn ikke deltar direkte i meklingen mellom foreldrene.

Mekling etter BIM-modellen starter med at mekleren har et kort informasjonsmøte

med foreldre og barn om hva mekling er, hvordan dette gjennomføres etter BIM-modellen, og formålet med barnets deltakelse. Foreldrene forlater så rommet. Mekleren gjennomfører deretter en samtale med barnet der blant annet informasjonen om mekling gjentas. Dersom det er flere søsken og de ønsker en felles samtale snakker mekler med barna samtidig. Barnesamtalen er strukturert etter følgende tre spørsmål; Hvordan har du det? Hva skjer/har skjedd? Har du noe du vil si til dine foreldre? Det barnet ønsker at meklere skal viderefremidle til foreldrene formuleres skriftlig og omtales som *barnets budskap*. Samtalen avsluttes og barnet forlater rommet. Deretter starter foreldremeklingen med at meklere leser opp barnets budskap for foreldrene. Barnet kommer inn i møterommet når meklingen mellom foreldrene er avsluttet og får informasjon om hva foreldrene har besluttet. Eventuelt får barnet informasjon om at avtalen ikke er ferdig og at foreldrene skal tilbake til meklere. Foreldre og barn inviteres til en evalueringssamtale etter et halvt år, som gjennomføres etter samme struktur (Bufetat 2016). BIM-modellen inneholder altså både individuelle samtaler med barn, egen mekling med foreldrene og fellessamtaler med foreldre og barn.

Resultat

Barns deltakelse og betydning for meklingsprosessen

Mange av de intervjuede meklere beskrev involvering av barn i mekling som en positiv vending i gjennomføring av foreldremeklingsarbeid. Disse ga uttrykk for misnøye knyttet til sin tidligere praksis med en meklingsform som ikke involverte barn direkte. Etter deres syn bar deres tidligere meklingspraksis i for stor grad preg av informasjon til foreldre om rettigheter

og formaliteter knyttet til skilsmisse/samboeroppløsning. Slik meklerne beskrev det kan dette forstås som at involvering av barn bidrar til å endre situasjonsrammen (eller *the frame*, (Goffman 1992)) for foreldremeklingen. Involvering av barn i prosessen gir slik meklerne så det mening og utfordringer hvor de i større grad kan praktisere sin faglige kompetanse:

(M10) «Altså jeg syns – det har jo økt min trivsel i mekling. Jeg føler at det har blitt en mye mer meningsfull jobb, rett og slett. Ikke sant – hvor jeg kan bruke det jeg har av kunnskap og terapeutiske ferdigheter» ... «Mens jeg syns mye av den meklingen uten barnet, det var – ofte var det rett og slett pro forma.»

Flere av meklerne erfarte også at både de selv og særlig foreldrene berøres følelsesmessig på en annen måte når barn er direkte involvert og når barnas budskap presenteres for foreldrene i meklingen:

(M 12) «Jeg blir mer berørt – jeg berøres mer, og jeg – da er du levende til stede faglig altså» ... «Det er – det er ganske sterkt, egentlig, sånn hvis du kjenner etter.»

(M 16) «Jeg tror jo det er noe av det som har skapt engasjementet mitt for å ha med barn – det er jo at jeg har sett at ... barnas budskap, eller det barna formidler til oss – og det kan jo være store variasjoner i hva det er, men at det har hatt en sånn sterk virkning på foreldrene da, i form av at foreldrene da plutselig blir på en måte berørt, det er egentlig det jeg syns jeg ser – de blir berørt av det barna opplever og det barna sier. Og det gjør jo også plutselig noe med ... klimaet mellom foreldrene. Sånn at om man kla-

rer å få til det, så får man plutselig et litt annet klima. Da hender det at samtalen og avtalene – at det tar en litt annen vri da, eller at man på en måte kommer over noen sånne konflikttemaer.»

Barnas tilstedeværelse i prosessen kan ifølge meklerne i studien påvirke stemningen i meklingsprosessen positivt og lette meklerens oppgaver og holde foreldreskap i sentrum for meklingsfokus:

(M4) «Den ene tingen som har overraska meg, det er den mildheten som barn tar med seg inn. Enten – er det fordi at jeg syns det er kjekt å snakke med barn, men også at de tar med seg inn i rommet en mildhet og – hva skal jeg si? ... som gjør at jeg får en større forståelse som mekler for hvem – hvordan denne familien er skrudd sammen. Og i de sakene jeg før strevde mye med i forhold til høy konflikt, så skaper barnet en mildhet – foreldrene blir annerledes med og uten barna til stede.» ... «Fokuset som foreldrene har på egne behov – med å skulle ta den andre – eller skulle straffe den andre parten, at den andre gikk osv., den mildnes. Fokuset blir mye mer naturlig retta på foreldrerollen og det å være i foreldreskapet, kontra å være forlatt eller i en bitter skilsmissestrid.»

På den andre siden viste meklerne at det også er eksempler på at foreldremeklingen kan kompliseres gjennom barns budskap, noe som ikke nødvendigvis er negativt, men gir andre utfordringer for mekleren og kan gi ulike utfall:

(M16) «... det som på en måte kanskje er litt vanskelig for foreldrene å ta imot da, fordi man tenker – sitter med litt andre forventninger da, at barna på en måte

skal løse avtalen for dem. Men de gjør ikke det. De gjør det heller litt mer komplisert ... jeg tenker at det er bra. Men det kan også gjøre at det bli starta en konflikt – en mekling som kanskje skulle gå greit, det blir en konflikt fordi barnets budskap kommer på akkord med det man som foreldre har tenkt man skulle klare å trumfe igjennom.»

(M18) «Så det (at barna er med) tror jeg absolutt har en kjempeeffekt. Og så har det en effekt at – de vet at de (foreldrene) må stå til rette for det de kommer frem til, for at vi skal ha – bringe inn barna tilbake i rommet, og da skal vi gi en tilbagemelding, uansett – uansett konfliktnivå og uansett om vi ikke har kommet fram til en avtale.»

Flere nevnte at tematikken som tas opp i meklingen påvirkes av barns deltakelse. Noen temaer viker plass til fordel for andre. For eksempel kan økonomi og formaliteter få mindre plass og «hverdagstema» får større plass:

(M20) «Tilfeldig eller ikke – jeg kan ikke si at det er fordi at barna er der, men det har vært mindre snakk om økonomi, det har det.»

(M16) «Jeg tror vel på at hverdagstemaene kanskje får litt mer plass. Hvordan håndtere hverdagen, liksom ... jeg syns jo noen ganger vi bruker mye tid på særlig jul og feriene og sånn. Men nå blir vi på en måte litt tvunget til å bruke mer tid på hverdagen. ... jeg tenker det er flest hverdager da ... det er jo i hverdagen man skal fungere.»

(M15) «Og noen ganger så er det bra at – kanskje økonomi og NAV og sånn på en

måte blir skjøvet til side, men det ligger under og styrer en del av det foreldrene gjør. Og hvis det ikke kommer til overflaten, så tenker jeg at det er problematisk også.»

(M9) «Ja ... Og at uten å ha barn med i mekling så kan vi bli sittende og deale med foreldrekonflikten på en sånn måte at barnet blir litt ... litt for lite til stede, ikke sant.» ... «Jeg tenker bare at vektinga blir annerledes ... Og sunnere og mer riktig ... Fordi det handler ikke bare om de voksne ... Barna er jo der, de og, så jeg syns vektinga blir mer riktig.»

Barnas budskap påvirker hva det snakkes om i meklingen. For enkelte meklere påvirket vissheten om at barna skal inn igjen etter at meklingen er avsluttet også hva mekler fokuserte mot i meklingen mellom foreldrene. En av meklerne sa også at han/hun kan nedtone temaer i meklingstimen som antas å bli vanskelige å følge opp i det påfølgende møtet med barna til stede.

(M 20) «... Jeg har nok veldig fokus på barna, jeg vil på en måte – jo, jeg toner kanskje ned de tingene, de spørsmålene som kan føre til at det blir litt touchy og vanskelig og sånn, for at jeg tenker nettopp på at ungene skal komme inn igjen.»

Andre la vekt på at barns deltakelse bidrar til større åpenhet og gir mekleren mulighet til å få et mer helhetlig bilde av familien og situasjonen rundt skilsmissen og reorganiseringen av familien.

(M16) «Altså jeg fikk et mye mer helhetsbilde av hva ungene sto i enn om jeg ikke hadde snakket med ungene da. For jeg vet ikke om foreldrene hadde vært like åpne på ungenes situasjon.»

Meklerne beskrev at barns uttalelser kan utfordre både foreldre og meklere på ulikt vis. Barna kan uttrykke seg om sin opplevelse av skilsmissen, om tanker, følelser og reaksjoner som ikke har vært kjent for foreldrene. Eller de kan bringe inn informasjon, synspunkter og ønsker som ikke harmonerer med foreldrenes.

(M15) «Det er jo veldig stor variasjon, avhengig av hva barnet sier, og i forhold til om foreldrene er enig med barnet. Ikke sant, hvis barnet sier det foreldrene regner med at barnet skal si, eller det foreldrene også mener eller ... allerede har oppfattet ... så har det jo en eller annen sann – vi kan si en sann styrkende effekt. Jeg har ikke akkurat noe begrep på det nå. Men da er det i hvert fall ikke noe problematisk i det, på en måte. Altså da – hva skjer med foreldrenes rolle da? De blir – det virker jo på en måte – forsterkende, tror jeg, på forelderrollen. At de forstår barnet sitt – eller hvis det er i en konflikt, og barnet uttrykker noe som på en måte er – hvor de er enig med den ene men ikke med den andre, – så styrker det jo den forelderens tro på at den har rett eller. – Mens hvis du tenker det motsatte da, at barnet uttrykker noe som er – sier at de f.eks. ikke vil – de vil ha mindre samvær eller ... ikke kontakt med en av foreldrene, så tenker jeg at foreldrene blir veldig maktesløse.»

(M1) «Det kan være litt tøft for meg, for det er ganske tøffe tilbakemeldinger innimellom fra barna – Det er tøft å si det. Så tenker jeg: Nå må jeg bare si det med en gang. Og det er jo direkte til de voksne.»

(M16) «Og det er jo det vi ser litt, tenker jeg – at foreldrene – altså det å få inn

barnestemmen ... kan være smertefullt, men det kan også på en måte være virkningsfullt i en positiv retning da.»

Som vist *gjør* barns deltakelse noe med meklingsprosessen. Meklingsprosessen utvides med flere aktører, og aktørenes roller i meklingen påvirkes. Rammen (the frame) for virksomheten endres og setter avtrykk i aktørenes roller og rolleutforming. Barns perspektiv og posisjon blir tydeligere ved at de selv får formidle sine synspunkter og ønsker for den nye familiesituasjonen. Meklerne som ble intervjuet ga i all hovedsak uttrykk for positive erfaringer med å involvere barn i meklingsprosessen. Disse vurderingene var knyttet både til de føringene barns deltakelse hadde for tematikken som ble tatt opp i meklingsmøtet mellom foreldrene, og foreldrenes reaksjoner på barnas innspill. Slik meklerne beskrev det, gir barns deltakelse andre og mer relevante og interessante faglige utfordringer i meklingsarbeidet enn mekling uten barn til stede. Deres faglige repertoar og skjønnsutøvelse, og dermed deres rolleutforming, utfordres gjennom barns deltakelse.

- Ved at barna er involvert kan foreldrene få en annen innsikt i barnets tanker og reaksjoner som følger av skilsmissen.

Barn kan komme med innspill som ikke harmonerer med noen av foreldrenes ønsker eller planer – og slik fungere som en «tredje part» i forhandlingen om avtalene som skal inngås. Vi ser også at mekleren enkelte ganger utfordres av å skulle ivareta både barns rett til deltakelse og til beskyttelse, for eksempel ved at mekler nedtoner enkelte temaer av hensyn til barnet (så som økonomi og andre ifølge en mekler, «touchy» temaer).

Mekler kan på den andre siden også oppleve behov for å beskytte foreldrene mot barns ønsker eller «harde» uttalelser. Et betegnende begrep i denne sammenhengen er *inntrykkskontroll* (Goffman 1992). Med dette menes at aktørens styring av det inntrykket en ønsker at andre skal få, er sentralt i all sosial samhandling. «Å tape ansikt» kan være knyttet til at det framkommer informasjon som ikke passer til det bildet som ellers er skapt eller som man ønsker å skape. I dette tilfellet handler det om å framstå og fylle rollen som en god forelder. Det vil si en ansvarsfull forelder som kjenner barnets synspunkter og behov, og ivaretar ansvaret i tråd med gjeldende normer for barns beste. Som beskrevet av Kjøs mfl. (2015: 275) kan moderne foreldreskap karakteriseres som *barnefokusert*, hvor foreldres plikter, ikke rettigheter, defineres og hvor pliktene er tiltagende psykologisk orientert. Eksempler på dette er nettopp at foreldrene er lydhøre for barnets meninger, barnets behov settes foran foreldrenes egne behov – og at barn ikke skal involveres eller eksponeres for foreldrekonflikter. Opprettholdelse av inntrykkskontroll, dvs. å ikke tape ansikt, men framstå som en barnefokusert forelder, kan være særlig utfordrende for foreldre som er i en vanskelig situasjon eller har store konflikter i forbindelse med skilsmissen. Som vi har sett kan enkelte meklere ta hensyn til dette og velge en tilnærming i sin rolleutforming som bidrar til at foreldrene ikke taper ansikt.

Meklerne i vårt materiale valgte imidlertid oftere rollen som formidler på vegne av barna, på tross av ubehaget dette kan medføre for foreldrene – og eventuelt også mekleren selv. Barnas rett til å få fram sine meninger gis i eksemplene vist fra vårt materiale, forrang framfor hensynet til foreldrene. Som tidligere beskrevet av Ask og Kjeldsen (2015: 66), ser mekleren ut til å få

en tydeligere «budbringerrolle» for barn i barne-inkludert mekling.

Meklerne vurderte her at barnas opplevelser og reaksjoner i forbindelse med brudd mellom foreldrene, blir bedre «sett» av foreldrene enn dersom barna selv ikke var representert i meklingsprosessen. Ved at barna er involvert kan foreldrene få en annen innsikt i barnets tanker og reaksjoner som følger av skilsmissen. I sin tur kan dette gi foreldrene et bedre utgangspunkt for å støtte barnet i tilpasningen til den nye familiesituasjonen. Som beskrevet tidligere av Simpson (1989), kan dette hjelpe foreldrene til å skjerpe sin bevissthet og holde fokus på felles foreldreskap etter bruddet. Også Goldson (2006), som har studert barns deltakelse i mekling i New Zealand, har sett at foreldrenes oppmerksomhet knyttet til samarbeid for barnets beste, økte ved barns deltakelse. Ask og Kjeldsen (2015) har gjennomgått internasjonal forskning om kvaliteter ved barnefokusert og barne-inkludert mekling. Svakheter ved tilgjengelige studier påpekes, men de konkluderer i tråd med Simpson (1989) og Goldson (2006) likevel med at:

Resultatene indikerer at CI modellen (child inclusive) er relatert til flere/sterkere positive utfall enn CF modellen (child focused). Barns aktive deltakelse påvirket foreldrenes samspill, styrket foreldrealliansen, reduserte bebreidelser og konfliktutspill, forbedret relasjoner mellom barn og foreldre, førte til utviklingsmessig sensitive samværsordninger og mer varige løsninger som familiemedlemmene var mer tilfreds med, sammenlignet med familier i CF modellen (2015: 64).

Vi argumenterer basert på denne studien og annen relevant forskning at barns delta-

kelse i mekling kan fungere som «middel» i den forstand at deres deltakelse både bidrar til meklernes og foreldrenes forming av skilt foreldreskap.

I gjennomføring av BIM-modellen deltar barn ikke i selve meklingsmøtet mellom foreldrene. Vi ser likevel at de får innflytelse på hvordan meklingsmøtet mellom foreldrene forløper. Slik meklerne i studien beskrev det, kan barn påvirke hvilke temaer som adresseres i foreldrenes meklingsmøte. Medvirking skjer ved at barn i tillegg til å være «informanter», kan endre eller definere «dagsorden», påvirke stemningen, bidra til å dempe konflikter eller i noen tilfeller bidra til å øke konfliktnivået. Barnas aktørskap kan med andre ord gi direkte og indirekte innflytelse på gjennomføring av meklingen. Med Goffmans begrepsapparat ser vi at hverken regi eller dramaturgi i meklingen er upåvirket av barns aktørskap.

Avslutning

I denne studien av meklernes erfaringer har vi sett at foreldre kan oppleve utfordringer ved at barn involveres. Som beskrevet av James og James (2004: 23–25) kan barns aktørskap på nye arenaer gi konsekvenser som skaper behov hos voksne for styring eller kontroll. Foreldrene kontrollerer ikke på samme måte som uten å involvere barn, hvilken informasjon som tilflyter mekleren. På denne måten kan man si at mekleren kan komme mer «backstage», – lenger inn i privatlivet, enn hva foreldre kan ha interesse av. Barns valgmuligheter og innflytelse i prosessen kan bidra til usikkerhet hos foreldrene eller rokke ved deres rolle som foresatt og deres foreldreautoritet med hensyn til de beslutninger som skal fattes blant annet for barnets framtidig bosted og for foreldresamarbeid.

I meklingen skal foreldrene drøfte – og

selv avgjøre – hva som er til deres eget barns beste. I en artikkel av Kjøs, Madsen og Tjersland (2015: 571–579) beskriver de hvordan det i mekling kan oppstå konkurranse mellom foreldrene om definisjonen av deres «barns beste». Slik kamp utfoldes både gjennom foreldrenes framstilling av deres eget barns behov, generell kunnskap om barns behov og deres vurdering av hvorvidt barnets behov ivaretas av den andre forelderens. Gjennom barns innspill i meklingsprosessen om egne ønsker og vurderinger, er barn aktører som kan influere på «konkurransen» mellom foreldrene om defineringen av barnets beste. Dette kan skje ved at barnas ønsker og meninger tas inn i, eller legges til forelderens egne argumentasjoner for barnets behov, og hvordan behovene best kan imøtekommes av en selv eller den andre forelderens. Sett gjennom Goffmans begrepsmetaforer kan man si at barn i slike situasjoner kan bli både medspiller eller motspiller for foreldre. Barnas deltakelse kan således komme til å bli et middel i foreldres dragkamp.

BIM-modellen har en klar struktur som rammer inn og bidrar til å definere situasjonsforståelsen som ligger til grunn for interaksjonen og gjennomføring av meklingsprosessen. Som vi har sett kan meklernes skjønn likevel gi variasjoner i deres faglige tilnærming, for eksempel ved at fasiliterende og evaluerende elementer gis ulik vekt i gjennomføring av meklingen. Meklernes oppgave er å hjelpe foreldrene til å komme fram til bosteds- og samværsavtaler og praktiske løsninger som best mulig ivaretar barnets beste. Gjennom barns deltakelse tydeliggjøres barnet og dets beste som meklingsens primære fokus. Barnets deltakelse i prosessen ser ut til å hjelpe mekleren til å holde et barnesentrert fokus i meklingsmøtet mellom foreldrene. Høring av barn i denne konteksten er derfor både,

som beskrevet av Barlund (2015) et mål i seg selv, og kan som hos Haugen og Rantalaiho (2010) være et middel i meklerens gjennomføring av foreldremekling.

Som vi har vist *gjør* barns deltakelse ut fra erfaringene til meklerne i denne studien noe med foreldremeklingen på flere nivåer: på rammene for meklerinstitusjonens virksomhet, på aktørenes roller, på fokus og tematisk innhold og stemning i foreldremeklingen. I foreldremekling

sett som arena for utforming av skilt foreldreskap og det enkelte «barns beste», er barn som deltar dermed å betrakte som en av flere aktører som har innflytelse. Det kan hevdes at involvering av barn i foreldremekling ikke bare realiserer barns rett til å bli hørt, men bidrar til å forsterke det barnefokuserede foreldreskapet og fokuset på det individuelle «barnets beste» i denne konteksten.

Litteratur

- Ask, H., Kjeldsen, A. 2015. *Samtaler med barn*. Oslo: Folkehelseinstituttet.
- Barlund, T. 2015. Barnets deltakelse i meklinger på familievernkontoret. *Kritisk juss*: 64–86.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. 2016. *Opptappingsplan for samtaler med barn i mekling*.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. 2015. Årsrapport 2014.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. 2016a. Årsrapport 2015.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. 2017. Årsrapport 2016.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. 2018. Årsrapport 2017.
- Bergman, H., Eriksson, M. og Klinth, R. 2011. *Föräldraskapets politik: från 1900- till 2000-tal*, Stockholm: Dialogos.
- Berman, R. 2018. Children's influence on dual residence arrangements: Exploring decision-making practices. *Children and Youth Services Review*.
- Birnbaum, R. og Saini, M. 2012. A qualitative synthesis of children's participation in custody disputes. *Research on Social Work Practice* 22: 400–409.
- Denzin, N. K. og Lincoln, Y. S. 2003. *The Landscape of Qualitative Research: Theories and Issues*. Thousand Oaks, Calif: Sage.
- Goffman, E. 1992. *Vårt rollespill til daglig: en studie i hverdagslivets dramatik*. Oslo: Pax.
- Goldson, J. 2006. *Hello, I'm a Voice, Let Me Talk: Child-Inclusive Mediation in Family Separation*. Families Commission.
- Haugen, G. 2007. *Divorce and Post-Divorce Family Practice: the Perspective of Children and Young People*. Doctoral theses at NTNU, 58.
- Haugen, G. M. D. og Rantalaiho, M. 2010. *Barns rettigheter i mekling ved separasjon og samlivsbrudd*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haugli, T. 2004. Til barnets beste. Familiebilder – familiemønstre i endring. *Kirke og kultur* 108: 345–360.
- James, A. og James, A. L. 2004. *Constructing childhood: Theory, policy and social practice*. Palgrave Macmillan Basingstoke.
- James, A., Jenks, C. og Prout, A. 1999. *Den teoretiske barndom (Theorizing childhood)*, København: Gyldendal.
- Järvinen, M. og Mik-Meyer, N. 2005. *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv: interview, observationer og dokumenter*. København: Reitzel.

- Kjøs, P., Madsen, O. og Tjersland, O. 2015. «Barnets beste» ved samlivsbrudd. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening* 52: 570–579.
- Kvale, S. 1996. *Interviews: an Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks, Calif.: Sage.
- Mcintosh, J. E., Wells, Y. D. og Long, C. M. 2007. Child-focused and child-inclusive family law dispute resolution: One year findings from a prospective study of outcomes. *Journal of Family Studies* 13: 8–25.
- Mishler, E. G. og Mishler, E. G. 2009. *Research Interviewing: Context and Narrative*. Cambridge, Cambridge: Harvard University Press.
- Nordhelle, G. 2007. *Mekling: 2: Sentrale temaer i konflikthåndtering*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Nylund, A. 2019. Children's right to participate in decision-making in Norway: Paternalism and autonomy. I: Bendiksen, L., Haugli, T., Nylund, A. og Sigurdson, R., red. *Children's Constitutional Rights in the Nordic Countries*. Under utgivelse.
- Simpson, B. 1989. Giving children a voice in divorce: The role of family conciliation. *Children & Society* 3: 261–274.
- Solberg, A. 2001. *Fokus på unge brukere på krisesenter*. Oslo, Norsk institutt for by- og regionforskning.
- Strandbu, A. og Thørnblad, R. 2015. Hva står på spill? – Barns deltakelse og budskap i mekling. *Fokus på familien*: 271–291.
- Strandbu, A., Thørnblad, R. og Handegård, B. H. 2016. Involvering av barn i foreldremekling – Barns erfaringer fra meklinger ved varierende konfliktnivå og problembelastning. *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*: 360–385.
- Ådnes, M., Haugen, G. M. D., Jensberg, H., Rantalaiho, M. og Husum, T. L. 2011. *Evaluering av mekling etter ekteskapslov og barnelov*. Rapport. NTNU, SINTEF.

Renee Thørnblad er professor ved RKBU Nord, UiTog har doktorgrad i sosiologi. Hennes forskningsfelt er barnevern og familievern. Hennes siste publikasjon er: Thørnblad, R. og Strandbu, A. 2018. The involvement of children in the process of mandatory family mediation. I: A. Nylund, K. Ervasti og L. Adrian, red. *Nordic Mediation Research* (Springer).

Renee Thørnblad, Regionalt kunnskapssenter for barn og unge – psykisk helse og barnevern (RKBU Nord), Det helsevitenskapelige fakultet, UiT Norges arktiske universitet, Tromsø, Norge. E-mail: renee.thornblad@uit.no

Astrid Strandbu er professor i pedagogikk og arbeider ved Institutt for pedagogikk og lærerutdanning ved UiT. Strandbu har de siste 15 årene interessert seg for operasjonalisering av barns rett til deltakelse i ulike kontekster og instanser. Hun har blant annet skrevet boken *Barns deltakelse – hverdagslige og vanskelige beslutninger* (Universitetsforlaget 2011).

Astrid Strandbu, Institutt for lærerutdanning og pedagogikk, UiT Norges arktiske universitet, Tromsø, Norge. E-mail: astrid.strandbu@uit.no

Anita Salamonsen er førsteamanuensis ved Regionalt kunnskapssenter for barn og unge Nord, UiT. Salamonsen har doktorgrad i medisinsk sosiologi, og har brukermedvirkning i barnevern og psykisk helseomsorg for barn og unge, kultursensitive offentlige tjenester, pasientforløp, kommunikasjon og risiko som sentrale forskningsområder.

Anita Salamonsen, Regionalt kunnskapssenter for barn og unge – psykisk helse og barnevern (RKBU Nord), Det helsevitenskapelige fakultet, UiT Norges arktiske universitet, Tromsø, Norge. E-mail: anita.salamonsen@uit.no

Fagfellevurdert artikkel.

Utgiver: Norsk senter for barneforskning ved Institutt for pedagogikk og livslang læring, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU.

Dette er en artikkel med åpen tilgang (open access). Alle artikler i *Barn* publiseres i overensstemmelse med Creative Commons-lisensen CC BY 4.0. Det betyr at alle fritt kan lese, laste ned, kopiere, skrive ut, søke i eller lenke til den fullstendige og ferdig bearbeidede teksten.